

Cultura i Espectacles

La conservació del llegat cultural més recent

La destrucció de la capella de Gavà és un senyal de la falta de sensibilitat per protegir les expressions artístiques contemporànies, segons opinen els experts

Patrimoni indefens

Maria Palau
BARCELONA

La societat ha pres consciència els últims temps dels valors del patrimoni cultural. I, mentrestant, l'administració ha anat afinant el marc legal per preservar-lo. Una església romànica perduda als Pirineus o una mansió modernista de l'Eixample són intocables. No hi ha discussió. Però la sensibilitat per les relíquies del passat minva quan entren en joc obres de creació recent. La destrucció de la singular capella de Gavà que el 1968 van concebre l'arquitecte Joan Barangé, l'escultor Josep M. Subirachs i el pintor Josep M. Mejan obre un interrogant inquietant: quina atenció protectora estan rebent les expressions artístiques contemporànies?

L'edifici de la localitat del Baix Llobregat, que va ser desmantellat amb llicència municipal per instal·lar-hi uns serveis geriàtrics, era d'influència avantgardista perquè recollia una visió renovadora de l'art sacre. "Sense dubte s'hauria d'haver conservat. O, com a mínim, s'hauria d'haver documentat a fons fotogràficament i s'haurien d'haver conservat tots els elements artístics aplicats, especialment l'altar i el vitrall", emfasitza l'historiador de l'art Alex Mitrani.

"M'entristeix, però no em sorprèn el que ha passat. Tot el que no té la pàtina d'antic està més indefens", assenyalava l'historiador de l'art Francesc Fontbona, que recorda la controvertida reconversió de la plaça de les Arenes en centre comercial. Des de

La capella tenia sentit com a conjunt en el qual l'arquitectura, el mobiliari, l'escultura i els vitralls es compenetraven ■ ARXIU

l'Institut d'Estudis Catalans va redactar un informe a favor del seu empar. "Jo argumentava que d'ermites romàniques en tenim una pila, i totes estan protegides, però que de gran coliseu d'espectacles públics del segle XIX a Ca-

Carme Grandas:
"L'arquitectura dels 60, i encara més la religiosa, s'ha menystingut fins no fa gaire"

talunya només teníem aquest. Molts ho van interpretar com un sacrilegi."

Els experts alerten que la desaparició de la capella de Gavà és un senyal de la preocupant falta de consideració per les manifestacions artístiques del present o del passat més immediat (el modernisme marca una barrera mental clara), i en concret si són de l'època en què va ser construït aquest espai de culte. "Ens costa veure el valor de les arts aplicades a l'arquitectura i ens costa apreciar encara el que s'ha fet als anys seixanta o setanta", precisa Mitrani. La

historiadora de l'art Carme Grandas comparteix aquest punt de vista: "L'arquitectura dels anys seixanta, i encara més la religiosa, s'ha menystingut fins no fa gaire i encara ho continua estant, en part. L'hem de treballar molt més."

Artur Ramon, historiador de l'art i el galerista de Subirachs, remarca que, període infravalorat a part, també hi van influir els prejudicis sobre un dels autors. "Subirachs és una figura controvertida que té molts enemics. Hauria anat a terra la capella si la intervenció l'hagués fet

Tàpies?". "Amb Subirachs estem acostumats que tot hom tingui la pedra a punt per tirar-la al damunt de la seva memòria", hi afegeix Fontbona. Ramon va més enllà i lamenta les reticències amb la generació d'artistes de la postguerra, "que no estan representats en cap museu". "Tot va lligat: que destrueixin una obra de Subirachs, que el llegat de Ràfols Casamada deambuli pels Encants, que ningú es recordi de Guinovart..."

La capella no es va respectar perquè no estava inclosa a la llista de béns protegits del municipi. La ra-

dical reforma que van signar els arquitectes Albert Que i Gemma Cristià no es va trobar amb cap impediment legal. L'arquitecte Jordi Rogent, un dels coautors del catàleg de Gavà, explica que durant el procés per elaborar-lo "va fallar la informació". Ningú va advertir el seu equip de l'existència d'aquest edifici i, per tant, no el van poder avaluar. Rogent, artífex del catàleg de Barcelona, és un professional amb molta experiència que aporta una mirada "objectiva" en els inventaris, però és imprescindible "l'ajuda del major nombre possible de

conexedors de la realitat cultural de la població" perquè no s'escapi res de rellevant.

La capella es va escapar malgrat que Rogent va fer córrer el calendari de la protecció per tenir-lo actualitzat. També ho va fer a Barcelona: l'última revisió és del 2000 —molt llunyà ja— i va arribar fins al 1965, amb algunes excepcions encara més recents. L'aconsellable és "incloure edificis que han demostrat la seva vàlua al llarg d'un temps determinat (30 anys, una generació, pot ser una xifra adequada) i la seva valoració no és fruit d'una primera impressió o d'un moment determinat".

Però el cert és que per als ajuntaments no és tan

Jordi Badia:
"S'ha acabat el temps de la 'tabula rasa'. Cal saber valorar les preexistències"

senzill fer créixer en volum la llista d'intocables. "La legislació urbanística és molt protectora amb la propietat privada", precisa Joaquim Nadal, director de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, que posa l'exemple del xalet Tarrús (1935) de Girona, de personalitat racionalista, un moviment al qual encara tenim pendent donar valor. L'Ajuntament el va declarar bé protegit, però els seus propietaris van anar als tribunals per reclamar les pèrdues econòmiques que els suposaven les restriccions constructives. I la justícia els va donar la raó. El consistori va haver de pagar-los més d'un milió d'euros.

A Girona, el fantasma del xalet Tarrús va portar a la descatalogació d'un altre edifici que també es considerava digne de ser mantingut, el garatge Forné (1957). La ciutat s'hi jugava una penalització de nou milions. "Els ajuntaments no tenen tant marge per preservar intactes tots els elements patrimonials re-

L'espai reconvertit en sala i lavabos d'un geriàtric. El crist de Subirachs, al jardí ■ J. RAMOS

L'Ajuntament de Gavà blinda les restes de la capella

L'Ajuntament de Gavà iniciarà els tràmits per declarar les restes de la capella de l'Assumpció bé cultural d'interès local (BCIL). Ho va anunciar en el ple de dijous. La proposta va sortir del grup d'ERC, que fa mesos ja va denunciar la destrucció de l'edifici. El consistori va tornar a expressar que se sent "dolgut" pel que ha passat. Bé, pel que va passar fa deu anys, ja que la controvertida reforma és del

2006. Ha transcendit ara perquè la historiadora de l'art Judit Subirachs ho va descobrir de sorpresa mentre feia la tasca de catalogació de l'obra del seu pare, Josep M. Subirachs. De restes de la capella n'hi ha més aviat poques. Tan sols un crist de bronze i un sagrari creats per Subirachs. Totes les altres obres (un conjunt format per un altar, un ambó i una seu) que havia concebut l'escultor van ser

trinxades. De l'aportació que va fer el pintor Josep M. Merià, un vitrall que dotava l'espai d'una llum i uns colors especials, no en queda cap rastre. I de l'arquitectura primigènia de Joan Barangé, ben poca cosa. L'Ajuntament de Gavà s'ha compromès també a parlar amb els propietaris, la residència San Lorenzo, per buscar la manera de donar valor a les peces supervivents.

llevants que estan en mans privades. S'ho han de pensar molt bé perquè no podrien assumir tantes indemnitzacions milionàries", adverteix Nadal.

Tampoc no es pot con-

servar tot: les ciutats són ens vius que es transformen. Què, per què i com s'ha de salvar? "Caldria sempre fer un estudi previ, consultant especialistes diversos i independents.

Es podria crear una mena de comissió flotant per portar a terme els informes pertinents. El que s'ha de valorar és la qualitat i la singularitat artístiques, però també si l'obra o l'es-

pai tenen una representativitat històrica. És la suma d'obres de valor mitjà la que crea un paisatge i una qualitat patrimonial general. Quin atractiu tindria una Barcelona modernista on només s'haguessin conservat Gaudí, Domènech i Montaner i Puig i Cadafalch?", diu Mitrani.

"El problema és qui decideix el que es conserva i el que no. I si hi ha motius espuris pel mig. Uns arquitectes que tenen un encàrrec i uns polítics sense preparació mai no haurien de prendre decisions d'aquest tipus", emfasitza Joan M. Minguet, expresident de l'Associació Catalana de Crítics d'Art. Per Minguet, l'exemple de Gavà no és tant el d'una pèrdua patri-

Carles Duarte:
"La destrucció de la capella és una humiliació a l'art i als artistes. Gravíssim"

monial com el d'una mala praxi. Ell convida a reflexionar "si una capella és una construcció que avui pot tenir vigència. Potser s'havien d'haver salvat els elements artístics (si una comissió ho hagués considerat oportú), però mai ser destruïts per caprici o per les presses d'unes persones".

Per l'arquitecte Jordi Badia, s'està produint un fenomen que acabarà frenant les actituds més laxes en la salvaguarda del patrimoni. "La ciutadania està molt mobilitzada i està demanant que es considerin patrimoni coses que fins fa molt poc era impensable que se'n poguessin considerar. Estan aflorant nous valors com ara el de la memòria històrica. La pressió popular està forçant aquest canvi de paradigma i l'administració acabarà atenent les reclamacions", indica Badia assegura que en el disseny de les ciutats del futur serà clau "saber valorar les preexistències. S'ha acabat el temps de la *tabula rasa*, els de destruir

per construir, perquè s'està imposant una nova mentalitat: enderrocar un edifici no afecta només aquest edifici, sinó també el carrer o la plaça i tota la ciutat".

Societat piconadora

El filòsof i crític d'art Arnau Puig opina que la capella era "una obra menor" però que això no treu el conflicte de fons: "La falta de respecte pels artistes i les seves obres. Som una societat piconadora que obvia que els artistes tenen drets intel·lectuals sobre les seves obres encara que ja no siguin de la seva propietat."

"Hi ha una impunitat total amb la modificació i fins i tot la destrucció de l'obra dels arquitectes que encara són vius", diu Grandas. Aquest és també el gran drama de la desgraciada història de la capella de Gavà: dos dels tres creadors que l'havien concebut encara vivien quan van decidir liquidar-la. Ni els propietaris ni els arquitectes que van projectar els nous usos de l'espai els van dir mai res. "Fa temps que entre alguns arquitectes s'estan buscant solucions legals que obliguin a obtenir la *vènia*, com és el cas dels advocats, quan et demanen intervenir en un edifici fet per un arquitecte que encara és viu. No per no poder tocar res, però sí per escoltar els seus raonaments, un fet que pot ajudar a prendre algunes decisions de la intervenció", revela Rogent.

"El que van fer era legal, però totalment amoral", sentència la historiadora de l'art Belí Artigas, que critica que hi hagi "tanta hipocresia" en la defensa del patrimoni: "Els polítics només en fan bandera si hi veuen rèdits." Cal una cultura artística col·lectiva real, clamen els especialistes. "El cas de Gavà és una humiliació a l'art i als artistes. Gravíssim perquè deixa en evidència una manera de relacionar-nos amb la cultura superficial, banal i frívola", rebla Carles Duarte, president del Consell Nacional de la Cultura i les Arts. ■